

GORUŠIČINO ZRNO IZRASLO U STABLO NA KOJEM SE GNIJEZDE PTICE

50. godišnjica utemeljenja *Spectrumsa*

Pedeset godina! Pedeset godina *Spectrumsa*. Pedeset godina kako je posijano gorušičino zrno koje je izraslo u stablo. Povlastica je, zapravo milost, da sijač može o pedesetoj godini govoriti o sjetvi. Što velim „govoriti.“ Svjedočiti o sjetvi i rastu.

Treba početi od početka ab ovo. U ovom slučaju „od korijena.“ A korijeni koji se inače ne vide sežu u vrijeme održavanja Drugoga vatikanskog koncila.

Milost je da sam bio na otvaranju Drugoga vatikanskog koncila. Milost je da mi je dano da se o 50. godišnjici sjećam Koncila. U vrijeme otvaranja i dijelom održavanja Drugoga vatikanskog koncila bio sam u Rimu ne kao koncilski otac nego kao običan čovjek, student, doktorand. S toga sam vidnoga kuta pratio zbivanja u vrijeme Koncila. A po povratku u Domovinu dao sam se na presađivanje duha i slova Koncila na domovinsko i crkveno tlo.

Izdvajam iz onoga vremena ono što je prethodilo i doprinosilo sjetvi, koncilskoj sjetvi u Domovini. Na sreću, laćao sam se tada pera.

Dan uoči Duhova kardinal Pizzardo, prefekt Kongregacije za odgoj i obrazovanje, uputio je svim kolegijima u Rimu pismo puno topline da studentska duhovna mladež dođe na duhovsku svetu misu kojoj će prisustvovati Sveti Otac. Na Duhove 10. lipnja 1962. mi, rimski studenti, imali smo karte – biglietti za

Ivan Golub, utemeljitelj *Spectrumsa*

Pedeset godina! Pedeset godina Spectrumsa. Pedeset godina kako je posijano gorušičino zrno koje je izraslo u stablo. Povlastica je, zapravo milost, da sijač može o pedesetoj godini govoriti o sjetvi. Što velim „govoriti.“ Svjedočiti o sjetvi i rastu.

diplomatske tribine ili mjesta u neposrednoj blizini Svetoga Oca. Motrio sam Ivana XXIII. dva sata, spremajući povremeno u fotoaparat pokoji pogled. – Motrio sam ga kako moli i moli. Nekoliko je puta, dok su mu usne šaptale molitvu, malo raširio dlanove kao zaziv i opet ih sklopio. Naslućivao sam da je ta molitva silna, skromna i puna pouzdanja. U ovoj molitvi on je velikan koji je malen pred svojim Bogom. – Progovorio je: „Bit ćete mi svjedoci sve do kraja zemlje – Eritis mihi testes usque ad ultimum terrae (Dj 1,8). Koncil će biti takvo jedno svjedočanstvo. Ovaj kao i svi koncili bit će slavlje istine. Krist je pastir. Ovaj će Koncil ići za tim da se što potpunije ostvari lik dobroga pastira.“

Povjerio je Papa nama mladima značajku Koncila – pastirski, pastoralni koncil. Najavio je da ćemo upravo mi mladi, skupljeni na studij u Rim sa svih krajeva zemlje, sa svih strana svijeta biti svjedoci Krista i Koncila diljem svijeta. Popodne sam pošao u Collegio Santa Croce gdje su nas pozvali na šaljivi film da u srdačnoj atmosferi provedemo duhovsko popodne. Nakon filma puna smijeha sjeo je k nama jedan kolega dok smo grickali kekse uz bocu coca-cole. Jean Matthiot ga svojom neposrednošću odmah upita: „Iz koje si zemlje? / Di che paese?“ „Iz Rima. / Di Roma.“ Ostali smo kao ukopani. „Baš iz Rima? / Proprio di Roma?“ „Da, Rimljanin, pravi pravcati Rimljanin. / Sì, Romano, Romanissimo.“

Nezaboravna, spontana i tako značajna začuđenost. Vidjeli smo u Rimu sve rase, klerike svih boja, sa svih strana svijeta – ništa čudno, ali ugledati u Rimu Rimljanina klerika – to je iznenađenje.

Naša je skupina razgovarala o listu Papinskoga sveučilišta Gregoriana Vita nostra. List/časopis Naš život / Vita nostra odraz je studenata Gregoriane. Njih je oko 3000 iz oko 80 zemalja. List je i poveznica velike raznolikosti i ne male brojnosti. Svi su uključeni, jedni kao pisatelji, jedni kao članovi uredništva, jedni kao čitatelji. Uredništvo tvori manji broj studenata. Povezao sam se s listom. Susret sa studentskim listom. Presudan susret. Dat će mi nadahnuće za ubuduće.

Jedan je kolega rekao da sveučilište nisu samo profesori nego i studenti, koji će provoditi koncilske uredbe, a ne starci kojih neće biti i da bi i mišljenje studenata u vezi s Koncilom moralo i moglo biti uvaženo.

Uoči otvaranja Drugoga vaticanskog koncila, 10. listopada 1962., posjetila su me u Zavodu sv. Jeronima dva druga/kolege s Gregoriane, Francuzi Jean Matthiot i Guy. Na odlasku u predvečerje čula su se zvona. Sva su rimska zvona zvonila. „Zvona Koncila“, reče Guy. „Proljeće Crkve / la primavera della Chiesa“, vedro će Jean. „Veseo sam da smo ovako dočekali navečerje Koncila“, rekoh. „Merci!“

Nema izgleda da kao običan čovjek dobijem kartu – biglietto za otvaranje Koncila u bazilici sv. Petra. Ali ima nešto drugo, postoji domišljatost. I to uzeh kao Božje prosvjetljenje, nadahnuće. I vođen tim nutarnjim poticajem rano ujutro, kada je odlazila noć i nadolazio dan, 11. listopada 1962. krenuo sam uz Tiber u baziliku sv. Petra. Prebacio sam preko ruke roketu, uzeo brevijar/časoslov, zvan totum, jer je časoslov za cijelu godinu u jednom svesku. U ono doba, kada nema terorizma, nije bilo kao ka-

snije pustih pregleda. Uputio sam se na Portone del bronzo, uspeo se po stubama, još se požurio i stražar Švicarac me je još klopivši petama pozdravio. Ušao sam u baziliku sv. Petra. Nisam bio baš skroman u smještaju, gledao sam se držati konfesije, glavnoga oltara.

Uzbudljiv je bio trenutak kada je papa Ivan XXIII. prošao koncilskom dvoranom, u stvari srednjom lađom bazilike sv. Petra, preuređenom u dvoranu/aulu Koncila. Biskupi, koncilski oci, posjedali su. Bila je misa Duha Svetoga, zaziv Duha Svetoga. A poslije toga počela je prva sjednica Koncila. Uz rub knjižice napisao sam u koliko sati: "11 sati i 4 minute." Ja sam bio na Koncilu, bio sam na prvoj sjednici. Prva je, naime, sjednica bila javna i svi mi koji smo bili tamo bili smo sudionici prve sjednice. Prije pedesetak godina.

Svi smo čekali govor pape Ivana XXIII. Ivan XXIII., potresen, kazivao je govor kojim je otvorio Drugi vatikanski koncil: „Gaudet mater Ecclesia – Raduje se Majka Crkva.“ Bio sam dosta blizu pa sam mogao sve vidjeti i čuti. Govorio je zvonkim glasom: „U svakodnevnom obavljanju naše dušobrižničke službe katkada nam paraju uši sumnjičenja što dolaze od duša koje su gorljive u revnosti, ali nemaju dovoljno osjećaja za razbor i za pravu mjeru. Oni u suvremenim prilikama vide samo prijevaru i propast. Govore da je ovo naše vrijeme, u usporedbi s ostalim vremenima, gore... Ali nama se čini da se moramo ograditi od tih zlogukih proroka koji vazda navješćuju propast kao da je na pomolu konac svijeta. U sadašnjem stanju stvari dobra Providnost vodi nas novim međuljudskim odnosima koji zalaganjem ljudi i iznad bilo koje- ga njihova očekivanja vode k ispunjenju

još viših i neočekivanih nauma Providnosti... XXI. ekumenski koncil želi prenijeti čist i cjelovit nauk, bez ikakva okrnjivanja ili izobličenja, nauk koji je tijekom 20 stoljeća, unatoč poteškoćama i protivnostima, postao zajedničkom baštinom ljudi, baštinom koju, istina, nisu svi dobro primili, no koja je ipak uvijek bila otvorena riznica ljudima dobre volje. Nije naša zadaća da samo čuvamo dragocjeno blago, to jest katolički nauk, kao da se trebamo brinuti jedino za starinu, već da se radosni i bez bojazni dademo na posao što ga traži naše vrijeme i tako prosljedimo putem kojim Crkva ide već dvadeset stoljeća. Punctum saliens ovoga Sabora nije dakle rasprava o ovom ili onom članku temeljnoga crkvenog nauka... Za to nije potreban koncil. Ali od obnovljena, vedra i mirna prihvatanja cjelokupnoga nauka Crkve... kršćanski, katolički i apostolski duh cijeloga svijeta očekuje korak dalje u promicanju nauka i oblikovanju savjesti u što većoj vjernosti izvornom nauku, ali tako da on bude proučen i izložen u obliku koji odgovara istraživanju i književnom izričaju suvremene misli. Jedno je bit drevnoga nauka depositum fidei, a drugo je izričaj kojim je taj nauk iznesen... Crkva se uvijek suprotstavljala zabrudama. Često ih je osuđivala vrlo strogo. Ipak, u današnje vrijeme Kristova zaručnica radije želi posegnuti za lijekom milosrđa negoli strogosti; ona smatra da treba odgovoriti suvremenim potrebama ne osudama već vrijednošću svojega nauka... Katolička Crkva smatra svojom dužnošću da se djelotvorno zauzme za ispunjenje velikoga otajstva jedinstva za koje je Isus Krist žarko molio Oca nebeskoga uoči svoje žrtve.“

Spominjao je Papa dakle zloguke proroke koji sve vide samo crno, koji svugdje vide samo zlo i samo zlokobna vremena; Crkva, međutim, dolazi s vedrinom i otvara novo doba, proljeće Crkve. Crkva, veli Papa, nije muzej starina, no Crkva čuva svoj poklad, ali traži i nove oblike i nove govore, daje poklad vjere u novom ruhu. To su sve bili novi glasi.

Drugi dan po otvorenju Drugoga vatikanskog koncila poduzeo sam jedan od najzahtjevnijih studija u Crkvi, a to je studij Svetoga pisma. Upisao sam se na Papinski biblijski institut – Pontificio Istituto Biblico.

Pratio sam unutar svojih mogućnosti i postojećih zadatosti koncilске rasprave o pojedinim shemama, odnosno koncilskim dokumentima u nastajanju. Čitao sam svakodnevna izvješća s Koncila u L'Osservatore Romano. U to sam doba naime spremao doktorsku disertaciju na Gregorijani i pohađao predavanja na Papinskomu biblijskom institutu.

Papa Ivan XXIII., koji je sazvaio i započeo Drugi vatikanski koncil, nije dočekao zaključenje Koncila. Umro je 3. lipnja 1963. Vrijeme pape Ivana XXIII. bilo je vrijeme Pohoda. Bio je to pohod jednostavnosti i topline, pohod smjelosti i blizine, pohod svetosti i vedrine, pojavljivanje ljudskosti i duhovnosti, dobrohotnosti i jedincatosti, nesvedivosti i nepoizljudivosti.

U nedjelju 29. rujna 1963. otvoreno je drugo zasjedanje Drugoga vatikanskog koncila. U Zavodu sv. Jeronima na televiziji sam pratio svečani čin otvaranja. Govor pape Pavla VI. pratio sam na dah. Rekao je Pavao VI. da će Koncil graditi most prema suvremenom svijetu.

Govorio je i o pokojnom papi Ivanu XXIII. Zbio se spomen na Tri-

dentski koncil, svečan spomen. U nedjelju 3. studenog 1963. skupila se duhovna mladež na Trgu sv. Petra da proslavi 400. godišnjicu ustanovljenja sjemeništa na Tridentskom koncilu. Zapisao sam: „U 12 sati otvorio se prozor na apostolskoj palači i u njemu bijeli Papin lik. Ovo mi je prvi put da sam s novim papom Pavlom VI. molio Anđeo Gospodnji. Domahnuo nam je ne jedanput. 'Vedo il bianco filo', reče nama u bijelim roketama. Polazili smo u baziliku. Motrio sam mnoštvo što se zguralo na ograde da vidi rijetku povorku. Neki su pjevali s nama Magnificat i Christus vincit, neki neumorno fotografirali, one gospođe molile su krunicu. Ulazili smo u koncilsku aulu. Sjedali u klupe koncilskih otaca. Sjedio sam na sjedalu: D-708. (Koji koncilski otac tu sjedi za zasjedanja Koncila!)

Doista, dok koncilski oci pod ovim svodovima otvaraju vrata budućnosti, duhovna mladež pod tim istim svodovima kune se na vjernost Onome koji je Princeps gloriae, koji treba s njima kao prijateljima ući kroz otvorena vrata Koncila. Oni koji su proljeće u Crkvi mole da po njima nevrijednima dođe proljeće u Crkvu.“

Zaključujući četvrto i posljednje zasjedanje Koncila 7. prosinca 1965. papa Pavao VI. u završnom je govoru kazao kako ovaj Koncil nije bio sukob, bitka, anatema – što je mogao biti. Usporedio je rad Koncila s djelom milosrdnoga Samaritanca nadvinutoga s beskrajnom naklonošću nad čovjeka/čovječanstvo u potrebi, kojemu pritječe u pomoć. A dan potom na Suncem obasjanom Trgu sv. Petra papa Pavao VI., razdragano, uputio je srdačne poruke svijetu, vladarima, učenjacima, umjetnicima, ženama, radnicima, siromasima, bolesnicima, patnicima, mladeži:

„Za Katoličku Crkvu nitko nije stranac, nitko nije isključen, nitko nije daleko“ (Paul card. Poupard, *Il Concilio Vaticano II. Una realtà sorprendente*, u: Istituto Paolo VI, *Notiziario*, n. 63, Brescia 2012, str. 48–49).

Ivan XXIII. je otvorio, Pavao VI. je nastavio i zaključio Drugi vatikanski koncil, a Ivan Pavao II. podario je Crkvi i svijetu koncilski katekizam. I time se je uvrstio u koncilске pape.

Vratio sam se 18. rujna 1964. iz Rima u Domovinu, ovjenčan doktoratom svete teologije, osposobljen licencijatom/magisterijem biblijskih znanosti i nadasve oduševljen Drugim vatikanskim koncilom, koji će 1965. završiti. Oduševljen i obvezan ostvarivanjem pouka i poruka Koncila u Domovini. Vrijeme studija u Rimu u doba održavanja Drugoga vatikanskog koncila bilo je vrijeme milosti. Upijao sam kao spužva ne samo slovo nego i duh Koncila. I to se vidi iz prethodnih stranica posvećenih rimskom razdoblju. Zanosna koncilská povorka, i pokoncilská povorka, kako ona koju sam ostavio u Rimu, tako i ona koju sam našao u Domovini, ako se može uspoređivati malo s velikim, predstavljala je oduševljeni exodus, nošen nadom i obećanjima danima na Sinaju koji se zove Drugi vatikanski koncil. Kakvo je to bilo doba? Govorim iz iskustva. Bilo je to vrijeme crkvenoga buđenja. Od dremljivosti, od tromosti, od jednoobraznosti, vrijeme očekivanja novoga doba, veće spremnosti za neizvjesno. Doba veće otvorenosti za moguće i buduće, doba izmirenja sa svijetom. Bilo je to kao proljetni zrak kada nadire toplina, kada sve pupa, kao proljeće puno obećanja i crkvenoga preporoda. Doba u kojem se imalo puno

povjerenja, kada se nekako posebno vjerovalo i u Boga i u ljude. Kada se strah stao zamjenjivati stvarnom ljubavi, bilo je to doba dogovora i razgovora, traženja i nalaženje, uspjeha i grješaka, no vrijeme kada se imalo strpljenja, gdje se nije trošilo glavninu crkvene, eklezijalne snage na grčevito pritezanje kočnica, ali se nije ni ispuštalo kočnice iz ruke. To doba bilo je nalik na mladost ili pomlađenje Crkve, na svjež zrak u drevnim prostorijama, na proljeće Crkve, na nove Duhove, kako je to slikovito rekao začetnik Koncila sveti Ivan XXIII. Rekao bih: bilo je to doba pohoda koje je brzo postalo prošlost.

Bilo je to doba kao doba zaljubljenosti, poslije kojega slijedi doba ljubavi. Zanos zaljubljenosti splasne, a onda dolazi stvarnost ljubavi sa svim svojim sastavnicama. Ja sam svjedok, iskusnik toga doba, doba zanosa i doba svakodnevnosti, nezaboravna uzleta i klonulosti, svakodnevica s oduševljenjem i s predanim radom, ali i sa sporenjima i osporavanjima. Riječju – doba rasta sa svim zakonitostima svakoga rasta. Osnovna zakonitost rasta je stalna istovjetnost/identitet i vremenska mijena/nadrastanje.

Kako je bilo s prijemom Drugoga vatikanskog koncila kod nas u Domovini? Uključio sam se u presađivanje slova i duha Koncila. I sâm sam pokretao pojedine djelatnosti. Utemeljenje časopisa *Spectrum* bit će osobita Koncilom nadahnuta djelatnost.

Najveća novost bila je misa na narodnom, živom, hrvatskom jeziku. Nezaboravan mi je dan, zapravo jutro, kada sam prvi put služio svetom misu na hrvatskom jeziku. U zagrebačkoj katedrali, u kapelici bl. Augustina Kažotića, na dnu sjevernoga tornja. Misi je pribivala moja majka koja me je naučila hrvatski i zato

mi je, kako se to kaže, materinski jezik hrvatski. S njom je bila i njezina sestra Hedviga Orač.

Prvo pak što je izašlo u vezi s vatikanskim koncilom je Glas s Koncila. Prvi broj nosi nadnevak 4. listopada 1962. Izišao je dakle uoči otvaranja Drugoga vatikanskog koncila u skromnu ruhu, umnožen ciklostilom. Bit ću postojan suradnik Glasa Koncila, crticama, izvješćima, razgovorima/intervjuima...

Godinu dana poslije zaključenja Drugoga vatikanskog koncila 1966. dr. Tomislav Janko Šagi Bunić utemeljio je ekumensko glasilo Poslušni Duhu. Bilten Glasa Koncila za ekumenska pitanja. Prof. Šagi-Bunić bio je glavni urednik, a dr. Turčinović i ja urednici. Poslušni Duhu je jedan od plodova nadahnutih Drugim vatikanskim koncilom, jedna od prvina Drugoga vatikanskog koncila kod nas.

U svrhu poznavanja misli Drugoga vatikanskog koncila nadbiskup zagrebački Franjo Šeper, koncilski otac, utemeljuje u Zagrebu 1968. godine ustanovu, nakladničku kuću Kršćanska sadašnjost. Centar za koncilski istraživanja, dokumentaciju i informacije. Pokretači, vodeći djelatnici i urednici su profesori Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu Tomislav Šagi-Bunić, Josip Turčinović i Vjekoslav Bajsic. Kršćanska sadašnjost je danas vodeća kršćanska nakladnička kuća. Objavljivao sam u časopisima svoje članke, napose u obiteljskom časopisu Kani. A u nizovima Metanoja, Teološki radovi objavljivao sam svoje knjige.

Drugi vatikanski koncil, koji je zaklopio vratnice u vatikanskoj bazilici 1965., zov je na povratak izvorima: Svetom pismu i crkvenoj predaji. A kod nas nema Biblije, kako se veli, „ni za

lijevak“. Promišljanja da se tome doskoči bezizgledna su. I tada se događa čudo zvano Zagrebačka Biblija.

Čudo je da 1968., kada vrije vrijeme od lijevih, vjeri nesklonih opredjeljenja, kada kod nas vlada vlast koja sustavno potiskuje vjeru, popuštajući povremeno uzde, izlazi u Zagrebu, u Hrvatskoj, i Biblija. I to na pobudu takozvanoga društvenog iliti državnoga izdavača Stvarnosti. To, kako bi se reklo, nitko nije mogao ni u snu pomisliti. Zagrebački nakladnik Stvarnost krajem 1966. i početkom 1967. poziva bibličare Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu da pripreme prijevod Biblije, onoga Fakulteta koji je prije 15 godina (1952. godine) de facto ne i de iure bio isključen iz Zagrebačkoga sveučilišta. Glavni urednici su joj bibličar Bonaventura Duda i književnik Jure Kaštelan. Suraduju biblijski književni stručnjaci. Ja sam biblijski suradnik. Biblija izlazi u Zagrebu kod nakladnika Stvarnost 1968. Poslije prelazi k nakladniku Kršćanska sadašnjost. Doprinosila je i doprinosi promicanju duha Drugoga vatikanskog koncila koji je rekao da je „Biblija duša teologije“. I ne samo teologije. Prihvaćena je od drugih kršćanskih vjeroispovijesti. Doprinosi ekumenizmu.

Posebna moja dionica uprisonjenja Drugoga vatikanskog koncila bila je moja djelatnost kao rektora zagrebačka bogoslovije. Od 1969. do 1972., ostajući profesorom, bio sam – imenovan od biskupa Franje Kuharića – rektor Nadbiskupskoga bogoslovnog sjemeništa u Zagrebu. Vicerektorom je imenovan Franjo Jurak, župnik župe bl. Marka Križevčanina na Trešnjevki u Zagrebu, duhovnikom Nikola Stojanović, župnik župe

sv. Terezije u Trnju u Zagrebu, ekonom Josip Klarić, župnik župe sv. Jurja u Vrbovi. U duhu Drugoga vatikanskog koncila, pastoralnoga koncila, uzeo sam za suradnike svećenike pastoralce-dušobrižnike, iz pastve. To doba zvao bih: „Kada sam krotio mlade lavove.“

Radio sam svim snagama i žalom mlada čovjeka – imao sam 40 manje jednu godinu – sa suradnicima oko preustrojstva sjemeništa od lika trident-skoga sjemeništa, nalična samostanu, u lik vatikansko-koncilskoga sjemeništa, udomljena u mjesnoj Crkvi. Kod nastupnoga govora kao rektor Nadbiskupskoga bogoslovnog sjemeništa 7. listopada 1969. rekao sam:

„Sveto pismo i dokumenti Drugoga vatikanskog sabora – to je naše pravilo.“

Po povratku sa studija u Rimu predavao sam na Katoličkomu bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, na katedri dogmatske teologije. Vratio sam se 18. rujna 1964., a počeo predavati za dva tjedna. O prvom sam predavanju tada zapisao:

„Zagreb, 5. X. 1964. Prvo predavanje na Bogoslovskom fakultetu sam upravo obavio... Iza doručka sam meditirao nad skicom današnjega predavanja. Uzeo sam tašku, sišao, uspeo se prema Fakultetu, svjestan da je to moj prvi put u seriji putova koji imaju uslijediti. Gospodin dekan, profesor Jordan Kuničić, proveo me je kroz hodnike do predavaone. Još je koji slušač stajao na hodniku i gledao mladoga profesora... Ušli smo. Prolomio se pljesak, dugi pljesak. Pljeska nisam očekivao. Predočivao sam si tihi ulazak. Dekan je morao dati najzad rukom znak da se stiša pljesak. Klupe su do vratiju. Prostorija nabijena. Bacio sam oko. Dekan počne:

‘Običaj je na ovom Fakultetu da dekan novoga profesora uvede. Činim to danas rado, to radije što je novi profesor još nedavno sjedio u ovim školskim klupama. Ono što će vam on davati davat ćete vi drugima. Želim vam da se ovako prijateljski rastanete na ispitima – prijatelji da budete u životu.’

Stisnuo mi je ruku, pokazao katedru. Uspeo sam se. Tajac. Progovorio sam: ‘Prvi čini se ne zaboravljaju, osobito prvi čini duge serije: prva pričest, prva misa, prvo dijeljenje sakramenata. Meni je ovo prvi dan na Fakultetu za ovim stolom, što ga zovu katedra, s kojega ću predavati dogmatiku. Ovaj dan, ovu moju prvu godinu, neću sigurno nikada zaboraviti. – Na vas sam mislio prije nego sam vas vidio. I to implicite i explicite: implicite, kada sam kao bogoslov molio za one s kojima ću jednom raditi; explicite, kada sam doznao za smjer mojega rada, molio za moje bogoslove. Jedva da ima dana kada ne biste gostovali na mojoj pateni. Na vas sam posebno mislio na svetim mjestima Svete zemlje. Jučer sam u Mariji Bistrici za svoje bogoslove misio. Danas se vidimo. Ova aula me na mnogo toga sjeća, najprije na pokojnoga profesora Stjepana Bakšića. Dvije sam godine smio slušati njegova umna i topla predavanja... Jednoga dana, već iza teološkoga studija, rekao mi je da bih ga naslijedio u dogmatici. Zahvalio sam mu na povjerenju i rekao da ću iskazano mi povjerenje nastojati opravdati. ‘A dao Bog’, on će, ‘da ja dugo godina gledam kako ga vi opravdavate.’ Bog međutim toga nije dao, svidjelo mu se drugačije... Ja sam među vama kao magister. Znate, našao sam u Svetomu pismu riječi koje nisam propustio notirati, a koje označuju, bolje reći određuju odnos između profesora i

studenata (posegnuh za Biblijom): 'Unus est enim magister vester, omnes autem vos fratres estis' (Mt 23,8–12). Kao što za Pavla nema Grka i Rimljana, Židova ili Skita, tako (nema) ni kaste profesora i studenata. Jedan je učitelj Krist, mi smo braća. Ja sam tek vaš stariji brat koji vas pouča. (Sjetih se pri tom pape Ivana XXIII. koji reče one prve koncilske večeri: 'Io conto nulla. Ja sam vaš brat koji vam je postao otac.) Naš je zadatak ulaziti u poznavanje Božjega lica... Profesor ne treba dati samo rezultat rada, nego pokazati kako se do rezultata dolazi, raditi zajedno... Ne bih zato želio da ovo bude tek monolog moj, nego da naš rad bude dijalog."

Vjerno drevnoj predaji prvo je predavanje bilo kratko – prima lectio brevis. Opet pljesak. Kada sam u predavanju spomenuo Božje lice, nisam slutio da ću napisati knjigu Čeznja za licem (izišla u pet izdanja na hrvatskom: Zagreb, 1981., 1982., 1983., 1988., 2000.; prevedenu na slovenski, češki, njemački i španjolski), knjigu Lice prijatelja, Zagreb, 2000., i u pripremi knjigu Licem u lice.

Dok čitam ovo što sam napisao o prvom satu predavanja na Katoličkomu bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, što tada rekao, misao mi ide na posljednji sat predavanja na istom Fakultetu 2000. godine. Na posljednjem satu predavanja posljednja rečenica mi je bila: „Sve se može raditi na razne načine. Jedan je na način prijateljstva. Tako je radio Isus.“ Na taj sam način sve vrijeme svoje profesorske djelatnosti nastojao raditi.

Nije slučajnost nego prst Božji da je dekan Fakulteta uvodeći me kao novoga, mladoga profesora rekao studentima da budemo prijatelji i na Fakultetu i u životu. I nije slučajnost da sam ja na po-

sljednjem satu predavanja na istom Fakultetu kazao kako sam nastojao svoju profesorsku djelatnost obavljati kao prijatelj.

Sustav predavanja na Katoličkomu bogoslovnom fakultetu u Zagrebu trebalo je preustrojiti od novoskolastičkoga ustrojstva u ustrojstvo u duhu Vatikanskoga koncila. Nije bilo još priručnika. Latinski je jezik zamijenjivan živim narodnim jezikom. Pisao sam, prevodio. Slušači su bili predani suradnici i u prevođenju pod mojim vodstvom i u tehničkom ciklostilskom izdavanju pomagala i priručnika, skripata. I tako smo hvatali korak s poslijekoncilskim teološkim vremenom.

Dana 24. studenog 1964., uoči dana Fakulteta, u navečerje naime Sv. Katarine Aleksandrijske, nadovezao sam na predavanje o Presvetom Trojstvu „De Deo uno et Trino“ da Presveto Trojstvo treba biti uzor našega društvenog života, da se trebamo osloboditi odijeljenosti i težiti prema povezanosti, uzajamnosti. I u tom spletu mi došla misao, zapravo riječ, da trebamo pokrenuti časopis. Zanimljivo je da je to vrlo slično, ako se uopće mogu male stvari usporediti s velikima, namisli Ivana XXIII. o sazivu Koncila. Jednoga dana državni tajnik kardinal Tardini mu je nabrajao potrebe vremena, na što se sve traži odgovor Crkve. Pitanje je što treba učiniti. Ivan XXIII. je na to jednostavno rekao ono što mu je palo na um: „Treba sazvati ekumenski koncil.“ U, dakako, skromnu razmjeru, učinilo mi se da treba dok još traje Koncil pokrenuti časopis studenata teologije. Kazao sam studentima kako na Papinskom sveučilištu Gregoriana postoji časopis Vita nostra – Naš život. Smjesta sam se bio uključio u časopis. Vidio sam kako je list poveznica na Sveučilištu, koje je tada imalo oko 3000 studenata

iz osamdesetak zemalja, te spoznao da je časopis važna veza koja povezuje studente. Takvo nešto *mutatis mutandis* bismo mi učinili ovdje. Toga dana zapisao sam:

„Zagreb, 24. XI. 1964.

Nadovezao sam na ono jučer o Presvetom Trojstvu kao uzoru našega društvenog života, rekoh da nosimo bolest separatizma, koju nam namiru stari, koje se treba osloboditi. Spomenuo sam život na (našem) fakultetu sličan onomu Vita nostra na Gregoriani.“

Nisam znao je li moja riječ osuđena da bude „Glas vapijućega u pustinji – Vox clamantis in deserto“ ili je prihvaćena. Odgovor na to pitanje dobio sam sljedećega dana, zapravo sljedećih dna. Sljedećega sam dana, na dan Fakulteta, blagdan sv. Katarine Aleksandrijske, zapisao:

„Zagreb, 25. XI. 1964.

Iza predavanja na kojem sam spomenuo potrebu veće kohezije i život sličan onomu na Gregoriani (Vita nostra), reče mi bogoslov (Čadoić)... da su oni već nešto izdavali i da mi može to pokazati. ‘Donesite mi’, rekoh. Danas je došao k meni s nekoliko svešćića Dođi kraljevstvo tvoje. Riječ je pala na plodno tlo. Veli da ih ima mnogo koji su primili moju riječ. Rekao sam mu neka se dogovore, od svakoga reda po koji slušač, pa neka razgovaraju da se pokrene – bolje reći nastavi samo na višoj razini i široj univerzalnoj – publikacija slušača fakulteta bogoslovskoga.“

Na blagdan Sv. Andrije apostola razgovarao sam s bogoslovom Šimcem koji mi se obratio pitanjem o Marijinoj kongregaciji čijim je postao prefektom.

Toga sam dana zapisao:

„Zagreb, 30. XI. 1964.

Tako smo prešli na list slušača Fakulteta, koji sam spomenuo u školi. Zanimljivo, kako to primaju k srcu ozbiljno. Veli da se o tome razgovara. Ima ljudi koji bi dali sadržaj listu. ‘Pa dođite svi k meni jednom’, završih jer je naišao Livio Laganis i neki svećenik Benvin. Bio je prof. Oberški da upita što je sa Silijem. Pošao sam da pozdravim roditelje Josipa Turčinovića, koji su došli za vjenčanje Romano. Spomenuli smo se istarskih dana.“

Pomalo pamtim imena slušača. Onaj sugovornik na blagdan Sv. Katarine zove se Čadoić. Razgovor od 9. prosinca 1964. o časopisu sam zapisao:

„Zagreb, 9. XII. 1964.

Popodne mi je prišao bogoslov Čadoić, s kojim sam razgovarao ono o listu slušača fakulteta. Mnogi prihvaćaju sugestiju, reče mi. Jučer mi je pak onako usput na prolazu bogoslov Šimac, koji je kao prefekt Marijine kongregacije bio kod mene, rekao da bi prema mojoj sugestiji s predavanja izdali nešto kao godišnji almanak. Bogu hvala da se radi.“ Zbio se susret sa studentima. Zapisao sam:

„Zagreb, 11. XII. 1964.

Ideja što sam je na zadnjem satu predavanja o Presvetom Trojstvu iznio da slušači bogoslovskoga fakulteta stvore arenu gdje će se uvježbati u pisanju, sve više se širila. Bogoslovu Čadoiću, koji mi je rekao da je govorio s raznim kolegama iz raznih redovničkih zajednica, rekoh neka dođu k meni svi. Danas im je, jer su imali od 4 do 6 popodne predavanje, najbolje odgovaralo. No ja sam obećao u Petrinji zamjenu pa bih trebao otputova-

ti. Pobrinuli su mi se za zamjenu. Došli su. Ispunili sobu. 'Vidite kako je vaša riječ uzbudila duhove', počeo je jedan franjevac. 'To znači, već prije ispita, da su predavanja traktata o Presvetom Trojstvu donijela ploda' (rekoh). Prije nego što su došli, malo sam razmišljao i odlučio da ja budem sekundaran i njima dadem riječ. 'Ja sam dao ideju', rekoh, vaše je sve, vi odlučite, odredite. Ja vam ostajem prijatelj, vaš stariji – jedva nešto stariji – brat. No vi ste glavni.'

Jedna je ideja bila od franjevca: raditi organski, druga od Luke Vuce kao objecka protiv lista, tko će ga uzimati, treća od jednoga mladomisnika da se uključe kvalitetni radovi koji bi bili ne apologetski već bratski odgovor vremenu, Šimac pak da se rezultati zreloga rada publiciraju u zborniku godišnjaku. Slušajući sve pokazao sam kako se ova mišljenja upotpunjuju i konvergiraju.

'Organski neka raste list u kome će se vježbati pisanju tako da zadnji zreli plod bude zbornik radova.'

I kao konkretan zaključak predložio sam da se sa subraćom porazgovore i odrede koji će se angažirati oko edicije. Franjevac je još spomenuo neka bi Šimac i Čadoić do daljnjega vodili brigu i time je na moj načelni prijedlog dao konkretan prijedlog. Sjetio sam se da imam par sličica iz Svete zemlje pa posegoh da ih im dadem. 'Volio bih i vaša imena.' Dobro. Tako su jedni za drugima odlazili. 'Hvala vam.' 'Da nije bilo vaših predavanja i sada vaše sobe, ništa ne bi bilo', franjevac će odlazeći. 'Hvala za ovaj razgovor', drugi će. Ja sam njima svakome zahvaljivao. 'Sjeme je bačeno', rekoh.

Doista, ako budu bogoslovi slušači fakulteta imali svoj list, svoj zbornik, stvorit će se ljudi koji će moći pisati ka-

snije u našim katoličkim edicijama, kleru vani će se dati u ruke osvrći na suvremeno, povijesti će se sačuvati zrcalo mentaliteta duhovne mladeži našega doba. Isuse, u tvoje ruke. Netko je, kada smo se počeli razilaziti, primijetio: 'Treba i moliti.' 'Stavite nakane na moju patenu – i vi molite', rekoh. "A u vezi s jučerašnjim sastankom danas sam zapisao:

„Zagreb, 12. XII. 1964.

Dvojica su jučer malo priostala, jedan, mladomisnik Čagalj, o kojemu sam od nekoliko ljudi već čuo da je pjesnik, i jedan drugi koji reče da treba moliti, za kojega mi reče Čadoić da dobo piše. On bi imao napraviti zapisnik razgovora dogovora pa ga upitah za to. On mi međutim reče da mu nije Čadoić rekao to. 'Zapišite ipak', rekoh mu.

Danas je došao k meni. Donio je što je zapisao i onda (dao) tekst o Božiću inspiriran, kako reče, na mome predavanju o tekstu Hebr 1,1–2, koji sam među pitanjima postavio da se obradi homiletski. S užitkom sam slušao kada mi je čitao. Aforistički izražaji, duboko zapažanje života i duhovnost. To mu i rekoh. Mladić je skroman, istinoljubiv. Njegov božićni sastavak je prvi rad što ga bogoslov ostavlja na momemu stolu. Prvi, ne zadnji, nadam se."

Zapisnik sastanka od 9. prosinca 1964. zacijelo se čuva u arhivu Spectruma. Od samih početaka do dana današnjega potičem djelatnike Spectruma da vode zapisnik o sastancima svake Spectrumove djelatnosti, da vode kroniku, pohranjuju poštu i čuvaju rukopise/stropise objavljenih i neobjavljenih radova, podastrih uredništvu.

Moj poticaj na sastanku sudionicima da se sastanu naišao je na prijem.

Zapisao sam:

„Zagreb, 20. XII. 1964.

Prošloga petka su sami pretstavnici redova i bogoslova, što su se na moj prijedlog formirali, porazgovorili o publikacijama. Počinje u ime Božje.“ Razmišlja se o temama za objavljivanje. Zapisao sam:

„Zagreb, 22. XII. 1964.

Došao mi je Šimac Josip, onaj koji je uzeo u mene temu o teologiji mira, a zauzimao se za zbornik, što sam ga bogoslovima sugerirao. Donio mi je teme koje bi ušle u obzir za zbornik. Hvala Bogu.“ Dan pije Badnjaka kada završavaju predavanja prije božićnih praznika zapisao sam:

„Zagreb, 23. XII. 1964.

S bogoslovima sam se oprostio s par riječi: ‘Krist nas zove prijateljima. Upoznajmo njegove poglede. Uzimljimo u ruke njegovu riječ.’ Pljeskali su dugo i iznenadili me.“ Na Staru godinu, posljednji dan 1964. Godine, zapisao sam:

„Zagreb, 31. prosinca 1964., Stara godina

Popodne mi pokuca jedan od mojih slušača. Pruži mi kuvertu:

‘Petotečajci vas zovu da zajednički dočekamo Novu godinu.’ ‘A kako – svi su profesori pozvani?’ ‘Ne. Poglavari. Zatim preuzvišeni Kuharić, jer je sam izrazio želju. I vi.’ Iz ovoga vidim da u meni gledaju profesora – prijatelja. Priznajem da me taj gest veseli. Pauza je između predstave i tombole, 23 h i 15 minuta. Sve moji petotečajci. Okupili se oko mene u pauzi. Veseli su. I ja s njima.“

Zasijao sam sjeme iz kojega će niknuti časopis Spectrum, zasijao ga u jesen 1964., prije upravo 50 godina. O toj godišnjici prenio sam ovamo što sam zapisao o sjetvi u svoje bilježnice. Bilježio

sam i dalje o klijanju, rastu Spectruma. No ovdje i ovime prestajem listati te zapise. Ostavljam to budućim naraštajima za koju drugu visoku godišnjicu časopisa Spectrum. Posižem međutim za razgovorom o Spectrumu koji sam o 40. godišnjici izlaženja Spectuma dao vrlo mladm tadanjem glavnom uredniku Draženu Zetiću i prenosim nešto po izboru ovamo, ostavljajući (raz)govorni oblik.

Spectrum je izdanak posebnoga vremena Drugoga naime vatikanskog koncila (1962.–1965.). Spectrum ide u red onih prvih koraka kod nas koji su napravljeni na tragu Koncila. Bio sam, kako sam naprijed izložio, student u Rimu u vrijeme Koncila, njegova otvaranja i dijelom trajanja – za Ivana XXIII. koji ga je sazvao i Pavla VI. koji ga je zaključio. I upio sam kao spužva novi duh koji je danas teško prepoznatljiv naraštajima koji nisu iskusili razdoblje prije Koncila ni vidjeli kako je prije bilo. Ali za nas koji smo vidjeli taj više-manje tridentški oblik crkvenoga života i zatim doživjeli s Koncilom prekretnicu, bio je to čas ushita. S tim sam se nabojem vratio iz Rima 1964. I jednoga dana na predavanjima, bez ikakvih posebnih priprema, gledajući mlade ljude pred sobom pozvao ih na izdavanje časopisa studenata teologije. Časopis, kako samo ime kaže, treba biti pisanje časa, i to koncilskoga i pokoncilskoga časa. Tada je posijano gorušičino zrno koje treba polako rasti. I trebalo je vremena do pojavljivanja prvoga broja Spectruma – 1967. To znači da zrno mora jedno vrijeme biti u zemlji pa ga ne vidimo, ali onda iznikne.

Držim da je bilo važno, kao kod gradnje svake zgrade i nastajanja svakoga organskog bića, zasaditi i njegovati korijene, odnosno dobro postaviti temelje.

Rječita je i biblijska slika o kući koja je građena na pijesku pa kada dođu vjetrovi, obore je, a kada je građena na stijeni, odolijeva oluji. Zato je i razmjerno dugo razdoblje priprema bilo zapravo temeljito postavljanje temelja časopisa Spectrum. Časopis – to su ljudi. Prema tome, nema časopisa ako nema ljudi. Redovito to nije puno ljudi. To je uvijek manja skupina, ali koja s časopisom liježe i ustaje. Samo takvi, a to je ovdje bio slučaj, počevši od mene kao utemeljitelja i prvoga glavnog urednika, koji su sa Spectrumom lijegali i ustajali, mogli su sebe ugraditi u Spectrum i graditi ga. Naravno, slijedeći pri tome zakon vremena, odnosno zakon svakoga živog bića. A Spectrum je živo biće jer časopis – to su ljudi, živi ljudi. Ono što časopis kazuje i pokazuje zapravo je život koji se odražuje. Za svako živo biće, tako i za časopis, vrijedi zakon rasta i tu se ne da ništa iznuditi.

Trebalo je dati ime časopisu. Dana 23. studenog 1963. zaključeno je da se časopis zove Dijalog. No on se ipak neće pojaviti pod tim imenom nego pod imenom Spectrum. Izlazit će četiri puta na godinu. Zapisi o tome zašto smo se odlučili za naziv Dijalog, zašto potom izabrali naziv Spectrum zacijelo se nalaze u kronici Spectruma, u zapisnicima sa sastanaka i u mojim osobnim bilješkama.

Časopisu je potreban izdavač. Izdavač je tada bio Nadbiskupsko bogoslovsko sjemenište u Zagrebu. Po onodobnim crkvenim i civilnim propisima izdavač treba prijaviti izdavanje lista, časopisa crkvenim i civilnim vlastima. Dana 13. veljače 1967. izdavač Nadbiskupsko bogoslovsko sjemenište prijavljuje izdavanje časopisa Spectrum – pokušaji i prinosi studenta teologije. Naziv „pokušaji“ će se na moj prijedlog zamijeniti kasnije s

Ogledi. Pošto je to sve obavljeno, časopis izlazi u ožujku 1967. godine. Izlazi kao ciklostilsko izdanje. Poslije se prelazi na knjigotisak. Naslovnu je koricu izradio Vladimir Pavlinić, tadanji glavni urednik Glasa Koncila. Na zadnjoj korici je u impessumu poimence navedeno uredništvo, podatci o izdavaču, o naručivanju časopisa i o slanju suradnje za časopis: „SPECTRUM – Izdaje Nadbiskupsko bogoslovsko sjemenište, Zagreb, Kaptol 29 * Glavni i odgovorni urednik: Dr Ivan Golub, Zagreb, Kaptol 29 * Članovi uredništva: Petar Blajić, Mijo Horvat, OP, Marko Pavletić, SDB, Janos Penzes, Franjo Pšeničnjak, SI, Đuro Zalar, Marko Žarić * List izlazi četiri put na godinu * Cijena primjerku 3 n. d. * Narudžbe slati na: Zalar Đuro, Zagreb, Kaptol 29 * Dopise slati na adresu glavnog urednika * Umnoženo ciklostilom Salezijanaca, Zagreb, Omiška br. 12.“

Iz ovoga se maloga ulomka mnogo toga vidi. Iz sastava uredništva je očito da je Spectrum časopis studenata teologije zagrebačkih, ali ne samo njih, biskupijskih bogoslova, ali i redovničkih (dominikanac – OP, salezijanac – SDB, isusovac – SJ) i ne samo studenata teologije Hrvata (Mađar János Pénzes, iz Subotičke biskupije, od 1989. biskup u Subotici). Bogoslov Đuro Zalar, moj mještani iz Kalinovca, uskoro će biti pomoćni urednik. U br. 1 od 1968. u impressumu stoji: „Glavni i odgovorni urednik: Dr Ivan Golub, Zagreb, Kaptol 29. Pomoćni urednik: Đuro Zalar.“

Kao utemeljitelj, glavni i odgovorni urednik napisao sam Uvodnu riječ. Ona predstavlja neku vrstu iskaznice časopisa Spectrum. Služit će kao provjera očuvanja istosti / identiteta časopisa.

U Uvodnoj riječi najprije je riječ o potrebi časopisa.

„Gotovo je i suvišno napominjati da nam je potrebna periodička publikacija studenata teologije. Ponajprije potrebno je da studenti naših bogoslovija imaju priliku svojim kolegama komunicirati svoje pokušaje i prinosе na teološkom polju. Potrebno je nadalje da studenti teologije imaju mogućnosti rasta i razvitka u pisanju. Danas-sutra, kada bude trebalo surađivati u publikacijama koje postoje ili će još nastati, nadati se da će se naći pojedinaca koji će moći odgovoriti potrebi jer su se u svojim studentskim danima spremali, upravo uvježbavali za taj posao pisanja.“

Bio sam „prorok“. Suradnici i urednici Spectruma postali su suradnici postojećih ili novonastalih publikacija. Samo da spomenem: mons. Ivan Miklenić, dugogodišnji glavni urednik Glasa Koncila, bio je glavni urednik Spectruma s I. Kantocijem 1976. godine.

Nadovezujući se na spomenute razloge za utemeljenje časopisa nastavili: „Ti su me razlozi vodili da sam prije tri godine predložio svojim slušačima osnivanje jedne periodičke publikacije studenata teologije. Spremnost kojom su sugestiju primili pokazala je da potrebu za takvom publikacijom ne osjećam samo ja nego i oni. Počelo se dogovarati, konzultirati druge profesore, uredništvo Glasa Koncila, prikupljati građu. I tako, prošle godine, tek što list nije izašao, no ispitni su nas rokovi pretekli, a inter arma silent musae. Na ovogodišnjem seminaru dogmatike izišao sam sa starom namisli pred novu generaciju studenata. I, publikacija se, eto, sada rađa.“

O imenu časopisa Spectrum i onome što se njime označuje također je

riječ u Uvodnoj riječi:

„Ime publikacije ‘SPECTRUM’ – pokušaji i prinosi studenata teologije, sadrži zapravo definiciju i program publikacije. Publikacija je uistinu spektar. Makar ona u stvari niče iz seminara dogmatike, otvorena je prinosima sviju disciplina teološkog studija. Ona nije samo u tom smislu spektar, ona je spektar i u smislu raznolikosti prinosi koji se predviđaju, dolazili oni s drugih područja bilo koje teološke discipline. U obzir dolaze prvenstveno vredniji diplomski radovi, kao i radovi za licencijat. Nisu isključeni ni probrani seminarski i drugi radovi. Prijevodi kraćih članaka, odnosno izabranih ulomaka iz većih djela iz pera velikih teologa, predstavljaju bez sumnje vrijedan i perspektivan posao studenata teologije. Prikazi teoloških djela i te kako su poželjni. Računamo i na pastoralno-teološke prinosе, konkretno na pokušaje da se u obliku homilije, kateheze, konferencije, članka izrazi teološka nauka. Drugim riječima, očekujemo pokušaje da se grade mostovi između katedre i ambona, između škole i života, između teorije i prakse. U SPECTRUMU će se pojaviti još koja nijansa koju ovoga časa i ne predviđamo.“

I doista pojavljivali su se i pojavljuju se oblici od kojih bih sam spomenuo književne priloge.

Čiji je časopis Spectrum, kojih naime studenata teologije, o tome je riječ u Uvodnoj riječi: „SPECTRUM donosi pokušaje i prinosе studenata bogoslovije. Želimo da to bude publikacija svih naših bogoslovija, da studenti različitih bogoslovija ne vide u njoj ediciju samo zagrebačkih bogoslova, u kojoj bi oni mogli tek gostovati ovim ili onim prinosom, već da u njoj vide i svoju vlastitu ediciju. Dakle, SPECTRUM ovog časa bar po-

tencijalno, predstavlja opću publikaciju studenata teologije, bez obzira gdje oni teologiju studirali. Očekujemo stoga i molimo prinose i sugestije s različitih bogoslovija.“

Nisam bio “glas vapijućega u pustinji – vox clamantis in deserto“. Spectrum je bio i jest naprosto časopis studenata teologije kod nas. To znači ne tek zagrebački, nego svih naših teologija. Zato je jedan broj Spectruma bio uređivan u Zadru, a tamo je bilo tada i sjedište uredništva. Uvijek se je Spectrum postavljao tako široko da članovi uredništva, kao i suradnici budu i iz drugih bogoslovija u domovini, kao i iz inozemnih zavoda u kojima su boravili naši studenti teologije kao što su Germanicum, Hrvatski zavod sv. Jeronima u Rimu... Kada su poslije nastajali časopisi i listovi drugih bogoslovija, Spectrum je ostao poseban i po tome što je on naprosto časopis svih studenata teologije kod nas.

U Uvodnoj riječi je, kako priliči, riječ zahvale: „Želimo izraziti zahvalu Glasu Koncila koji je pripomogao sugestijama i materijalnim prinosom da stvar može krenuti.“

Pri kraju se u Uvodnoj riječi navodi kako često izlazi Spectrum i kako se uzdržava: „Spectrum će izlaziti četiri puta godišnje. Izdržava se isključio preplatom i prijegornim radom studenata bogoslovije.“ U zaključnoj riječi Uvodne riječi riječ je o povezanosti Spectruma s Drugim vatikanskim završenim koncilom: „Vjerujemo da će ova publikacija odgovoriti (koncilskom) dekretu Optatum totius koji nalaže privatan studij i samostalan rad studenata teologije.“

A budućnost Spectruma? O njoj u zaključnoj rečenici Uvodne riječi: „O budućnosti lista ne želimo maštati.

Želimo da organski raste i dozrijeva. U ime Božje.

Zagreb, 6. veljače 1967.

IVAN GOLUB, Dr. Teol., Lic. Bibl.
urednik“

Nismo maštali o budućnosti časopisa Spectrum, ali smo bili i sada smo svjedoci njegova rasta i dozrijevanja. Pedeset godina je zrela dob. Nisam, kako se to veli, ni u snu mislio da ću kao utemeljitelj časopisa dočekati njegovu 50. godišnjicu utemeljenja. Bog je vidio kada sam potpisivao Uvodnu riječ da će mi podariti godine da gledam zrele godine utemeljenoga časopisa, da pratim pedeset godina kako posijano gorušičino zrno raste u stablo. Bog se smijao tada i smije se sada. Bog se igra. Deus ridens. Deus ludens.

Prvi broj Spectruma izlazi ciklostilom u ožujku 1967. godine. Prvi rad u njemu se odnosi na Drugi vatikanski koncil, na Pastoralnu konstituciju o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*: „Ivan Golub, Ateizam – odgovornost. Refleksije o našoj odgovornosti za ateizam prema *Gaudium et spes*“ (str. 4–18). Članak je iz pera onoga koji je bio na otvaranju Drugoga vatikanskog koncila koji nadahnut Koncilom utemeljuje časopis Spectrum. Članak je pak nadahnut člankom 19. Pastoralne konstitucije, člankom koji prenosi izvadak iz govora zagrebačkoga nadbiskupa Franje Šepera na Drugomu vatikanskom koncilu u raspravi o ateizmu. Znakovite su ove podudarnosti. Tvore poveznicu s Koncilom.

U istom broju Spectruma objavljen je i jedan prijevod, prijevod s njemačkoga, što ga je napravio Josip Grošić: „Karl Rahner, Problemi ispovijedi“ (str. 92–118). Taj je prilog također povezan s Koncilom. Karl Rahner, jedan od vodećih teologa XX. stoljeća, koncilski je teolog.

U istomu prvom broju Spectruma objavljen je i jedan diplomski rad: „Stipe Mijo Bagarić, OP, Smisao zvanja u Bibliji. Pokušaj traženja biblijske misli. Seminar za dogmatiku. Diplomski rad pod vodstvom dr. Ivana Goluba“ (str. 19–91). Ovo je, ako ne prvi, onda jedan od prvih diplomskih radova izrađenih pod mojim vodstvom.

U prvom je broju Spectruma izišao i prikaz jedne, i to inozemne, novije knjige: „Melkior Mašina TOR, Teologija Objave. Prikaz knjige: René Latourelle S.I., La théologie de la Révélation, Desclée de Brouwer 1963.“ Kada sam 1963. godine na Teološkom fakultetu Papinskoga sveučilišta Gregoriana u Rimu branio doktorsku disertaciju, dekan je bio profesor René Latourelle.

Prvi broj Spectruma odgovara u skromnu opsegu izvornoj zamisli o časopisu. Spectrum nastaje kada završava Drugi vatikanski koncil. Predstavlja jedan od prvih Koncilom nadahnutih pothvata u Hrvatskoj. Spectrum je časopis svih, ne samo zagrebačkih studenata teologije, ma gdje oni bili u domovini ili u inozemstvu.

Uvodna riječ u prvom broju Spectruma predstavlja iskaznicu – dokument identiteta Spectruma. Potrebno je održati kontinuitet i očuvati identitet. Držao sam se stava da se ne uplićem u rad Spectruma. Spectrum mi je naravno uvijek u duši. U presudnim sam trenucima kao utemeljitelj Spectruma, kao njegov prijatelj, smatrao za potrebno da progovorim o identitetu Spectruma, da upozorim na predgovor u prvom broju Spectruma, gdje se određuje, definira što Spectrum jest, što želi biti i ostati. Spectrum donosi oglede i prinose studenata teologije. On je ogledalo studenata teo-

logije. I bilo bi pogubno da se Spectrum iskrivi i u nešto drugo preobliči odnosno izobliči, da izgubi svoju istovjetnost, identitet. Rubrike koje su se ustalile u časopisu također omogućuju očuvanje identiteta. Međutim, časopis raste i zato kada vrijeme traži koju novu rubriku i novi sloj, i tome treba otvoriti vrata čuvajući s druge strane identitet i razmjer. Prijatelj književnosti, a i sam sam književnik. Stalo mi je bilo da književni prinosi budu prisutni u Spectrumu, ali i da književnost bude razmjerno zastupljena. Spectrum naime nije časopis studenata književnosti nego časopis studenata teologije. Dakle, ne može veći dio prostora zauzeti književnost ili koja druga grana. U Spectrumu moraju biti glavninom prilozi posve teološki, ali isto tako ne smiju teološka pitanja izgurati književnu tematiku, kao ni tematiku graničnih pitanja s drugim znanostima prirodno-znanstvenim, filozofskim, povijesnim, likovnim... Umjetnost je, osobito književnost, teološko mjesto. Na moj prijedlog je na Katoličkomu bogoslovnom fakultetu uveden predmet Umjetnost kao locus theologicus. Kao vanjski suradnik Hrvatske književne enciklopedije predložio sam da se u nju unese i članak Spectrum, koji sam napisao. Časopis Spectrum je zbog razmjernih i stalnih književnih priloga dobio mjesto u književnoj enciklopediji.

Isus u prispodobu o gorušičinu zrnu veli da je izraslo u stablo da se na njemu gnijezde ptice (Mt 13,31). To možemo mutatis mutandis primijeniti na Spectrum. Posijano gorušičino zrno Spectruma raslo je i naraslo u stablo. Na njemu su se „ugnijezdile“ Spectrumove djelatnosti. Neke su ostale, a neke su prestale – odletjele kao ptice. Jedna od njih

bila je Hrvatska kršćanska bibliografija. Zanimljivo kako je nastala zamisao o pokretanju hrvatske kršćanske bibliografije. Došla mi je ideja u tramvaju i napisao sam na tramvajsku kartu (bile su onda tramvajske karte gotovo kao pola dlana i otraga prazne): Hrvatska kršćanska bibliografija i utaknuo je u džepić. Kod prvoga sastanka uredništva Spectruma iznio sam zamisao. I 9. travnja 1968. održan je utemeljiteljski / konstitutivni sastanak Hrvatske kršćanske bibliografije.

Bibliografija je veoma važna. Bibliografija je naime osnovno i polazišno pomagalo za svaki znanstveni rad dan-danas. Ako tko hoće istraživati i u medicini, mora najprije znati što je na tom području učinjeno da bi mogao učiniti korak naprijed. U povijesti također, riječju u svakoj znanosti... Bez bibliografije ni u jednoj struci nema napretka. Zašto? Zato što nam ona omogućuje da saznamo dokle se u toj stvari došlo i što predstoji. Bavio sam se dosta našim ljudima: Jurjem Križanićem, Julijem Klovićem, Ivanom Paštrićem, Bartolom Kašićem, Markom Antunom de Dominisom... Bavio sam se osobito istraživanjem „čovjeka slike Božje“ u Svetom pismu. I svagdje i svagda sam utvrdio bibliografiju o predmetu, proučio zahvaljujući enciklopedijama što se o predmetu zaokruženo (en kyklo paidea) do sada znade i zahvaljujući bibliografiji i časopisima što se o predmetu podrobno do sada znade i onda pošao dalje u istraživanju. Jürgen Moltmann, vodeći evangelički teolog, pročitavši moju knjigu o čovjeku slici Božjoj „na španjolskom El último día de la creación (Salamanca, 2003.), o sloju o igri u pismu mi veli da sam uključio što je do sada postignuto i onda dalje poveo (weitergeführt). Nailazio sam na radove

koji nisu građeni na cjelovitu poznavanju bibliografije. Ti radovi kada su se „rodili“, već su bili „stari“. U njih naime nije bilo uključeno što se je prije znalo o stvari ili su pisci otkrivali „ponovno Ameriku“. Raditi bez poznavanja bibliografije možda znači raditi uzalud.

Vođen svim time utemeljio sam kao Spectrumovu djelatnost Hrvatsku kršćansku bibliografiju. Dakle ekumenski, ne tek katoličku nego kršćansku bibliografiju. Otišao sam u Jugoslavenski leksikografski zavod u Zagrebu (danas Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“) da se upoznam sa sustavom njihova rada oko bibliografije. Rekli su mi da su silno radosni što se pokrenulo Hrvatsku kršćansku bibliografiju jer ona nedostaje sred raznih specijaliziranih bibliografija koje oni rade. Savjetovali su, tko je god vrstan student i ima dara i od kojega bi „nešto moglo biti“, neka se svakako uključi u rad oko bibliografije jer mu je to ponajbolja polazišna škola da se spremi za budući znanstveni rad. Bibliografiju sam vodio, izradio upute za bilježenje bibliografije. Pod mojim vodstvom bibliografiju su radili studenti teologije. Nastavili su je pod vodstvom profesora dr. Alde Starića, pa dr. Vlade Košića, potom profesora dr. Petra Bašića. Studenti su predano prionuli uz rad. Neki od njih su danas profesori na Katoličkomu bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Rastom bibliografija se 1981. preoblikovala u Bibliographia Sacra Croatica pri časopisu Bogoslovska smotra, kojoj je bibliografiji bio glavni urednik neprežaljeni pokojni Marko Mišerda. Bibliografija je dakle proširena „dijaloški“ na sveukupno reli-gijsko područje. Mišerda je u razmaku između završetka pisanja i obrane disertacije umro u 35. godini života. Nasta-

vio je rad oko Bibliografije njegov subrat franjevac trećoredac dr. Petar Bašić. Sada se Bibliografija nalazi u sklopu Odjela za hrvatsku sakralnu bibliografiju Instituta za ekumensku teologiju i dijalog „Juraj Križanić“ Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na čelu s prof. dr. Petrom Bašićem.

Izišle su dvije-tri knjige bibliografije i Bibliografija kao prilog Bogoslovskoj smotri. Jugoslavenski leksikografski zavod je kao polazišnu među za bibliografiju uzeo 1945. godinu kao povijesni datum. A mi smo uzeli kao polazišnu 1959. godinu, godinu saziva Drugoga vatikanskog koncila od strane pape bl. Ivana XXIII. Prvi svezak za 1959. izišao je u Zagrebu 1977.

Počeli smo bilježiti knjige i peri-odičke publikacije kršćanske tematike od 1959. Kada je 1977. izišla kao knjiga Hrvatska kršćanska bibliografija 1959, Sveučilišna i nacionalna knjižnica u Zagrebu, koja ima sve (obavezne) primjerke što u Hrvatskoj izlaze, obratila nam se s molbom za suradnju jer da za niz publikacija koje je Spectrumova bibliografija pobilježila Sveučilišna uopće nije ni znala da postoje niti ih u ovom ili onom obliku ima.

Vlado Pavlinić, koji je tada bio glavni urednik Glasa Koncila, napisao je u Glasu Koncila članak o Hrvatskoj kršćanskoj bibliografiji u kojem veli da je utemeljenje i pojavljenje Hrvatske kršćanske bibliografije velik događaj u hrvatskoj kulturi i u Crkvi u Hrvatskoj. Razlozi za rad studenata na bibliografiji stoje i danas kao i nekada. Najbolji poznavalac hrvatske sakralne bibliografije je prof. dr. Petar Bašić, koji je naslijedio mons. dr. Vladu Košića na mjestu pročelnika Odjela za hrvatsku sakralnu bibliografiju Instituta za ekumensku te-

ologiju i dijalog „Juraj Križanić“ Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Valjalo bi da Spectrum s njime glede bibliografije stupi u dodir i oživi rad na bibliografiji. Da se vrati odletjela ptica u gnijezdo savijeno na stablu izraslu iz gorušičina zrna Spectruma.

Prijašnja 1966. godine osnovana bogoslovska koncilaska tribina postaje Spectrumovom djelatnošću Bogoslovska tribina. Prvo predavanje na obnovljenoj Bogoslovskoj tribini održano je 19. travnja 1968. Tribine su nikle kao nasušna potreba onoga trenutka. Treba naime znati da se tada živjelo u komunizmu gdje nije postajala mogućnost javnoga crkvenog izražavanja izvan zdanja crkve. Postojala je Koncilaska tribina koja se održavala u zagrebačkoj katedrali. Bogoslovska je tribina okupljala mnoge. Dvorana „Vijenac“ na Kaptolu 29, gdje se održavala, bila je nekada tijesna. Slušatelji su „visjeli“ na vratima. Pozivalo se predavače po mjerilu što ljudi žele ili trebaju ovoga časa čuti. Prekretnička je bila odluka vodstva Tribine donesena 14. studenog 1969. da se na tribinu pozivaju i laici kao govornici. I ne samo vjernici. Na Bogoslovsku tribinu bio je pozvan i držao predavanje 2. travnja 1970. Zlatko Frid, predsjednik državne Vjerske komisije (kojoj je u naziv „Vjerska“ crkveni povjesničar profesor dr. Antun Ivandija na početak stavio slovo Z), kao što je bio pozvan i Tomislav J. Šagi-Bunić, koncilski teolog koncilskoga oca zagrebačkoga nadbiskupa Franje Šepera, ili Vjekoslav Bajsić, znalac graničnih pitanja. Svezak Mi, Crkva i drugo (Zagreb, 1971.), koji je sadržavao predavanja s Bogoslovске tribine, bio je na stolu na sjednici Centralnoga komiteta Komunističke partije Hrvatske u vrijeme hajke na „hrvatsko proljeće.“ Djelatnost Bogoslovске tribine je jenjala.

Na sve se strane danas nude tribine, samo se ne čuje jedna od najstarijih tribina Bogoslovska tribina. Držim da Spectrum mora uvijek sačuvati svoju posebnost i u tom smislu možda može držati tribine. Mi smo, sjećam se, za održavanje tribina povremeno pravili ankete među studentima o tome što ih zanima. Tribine mogu odabirati vrlo vruće teme. Kada dođu prave teme, nije nikada poteškoća da se ljudi skupe. Ne treba se bojati i neugodnih tema. Tribina je imala uvijek svojega voditelja koji je pronalazio teme i osobe. Mi smo išli isto za tim da se pristojno nagrađivalo – honoriralo „vanjske osobe“ koje se pozivalo. Tko je rekao da ne želi ništa kao nagradu, u redu. No nikada nismo bili, da tako rećemo, „na otpadu“. Ne dao Bog da bi govorio na Tribini bilo tko samo da za badava govori. Ne, pozivali smo najnadležnije, najpozvanije ljude za pojedinu temu. Nastupala su, može se i danas prolistati u kronici Bogoslovске tribine, vrlo ugledna imena.

Izišla su dva sveska predavanja održanih na Bogoslovskoj tribini: Mi, Crkva i drugo, Zagreb, 1971., i Jeke jednoga Koncila, Zagreb, 1984. Ovaj potonji donosi predavanja održana na Bogoslovskoj tribini 1982. i 1983. godine o 20. godišnjici otvorenja Drugoga vatikanskog koncila. Predavači su bili: kardinal Franjo Kuharić, nadbiskup zagrebački, koncilski otac na dijelu Koncila; red. prof. dr. Tomislav Janko Šagi-Bunić, koncilski teolog koncilskoga oca Franje Šepera, nadbiskupa zagrebačkoga; Ivan Kurtović, profesor, laik; red. prof. dr. Bonaventura Duda, dekan Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu; Živko Kustić, glavni urednik Glasa Koncila; doc. dr. Josip Turčinović, direktor

Kršćanske sadašnjosti; doc. dr. Tomislav Ivančić; red. prof. dr. Ivan Golub.

Tribina kao „Spectrumova djelatnost“ dala je dostojno mjesto Koncilu. U Predgovoru sam napisao: „Najstarija postojeća tribina u Zagrebu nadahnuta Vatikanskim koncilom jest Bogoslovska tribina, utemeljena sa svrhom da prenosi koncilski nadahnuća slušateljstvu. Boga te i raznolike glasove što su se čuli s podija tribine objelodanjivao je djelomice Spectrum – Pokušaji i prinosi studenata teologije, časopis u čijoj se organizaciji i održava Bogoslovska tribina. Povrh toga predavanja su skupljena i izdana pod naslovom Mi, Crkva i drugo (Zagreb, 1971.). Kako se ove godine navršava 20 godina od početka Koncila, Spectrum je odlučio upriličiti niz predavanja o duhu i dometima Drugoga vatikanskog koncila kod nas. Predavanja su se održavala u dvorani Vijenac na Kaptolu 29. Tribinu je znalački vodio Anton Peranić, student IV. godine. Broj se posjetilaca kretao od 80 do 200. Diskusije su bile plodne. – Možemo se samo radovati što će se ovaj rukovet koncilskih jeka na našem prostoru tematski, evo, naći povezan u koricama knjige, kako bi što dalje dopirale. U Zagrebu, na dan rođenja Ivana, Preteče, Glasa vapijućega u pustinji, 1983.

Ivan Golub“

Možda bi trebalo oživjeti Tribinu. Ne bi valjalo da Bogoslovska tribina odumre ako je zastala. Neka se ptica odletjela sa stabla Spectruma, koje je naraslo od gorušičina zrna, vrati gnijezdu koje je na tom stablu bila savila.

Utemeljili smo 15. listopada 1968. tečajeve stranih jezika. Počeli smo s francuskim (19. listopada 1968.). Pridružili su se postupno engleski, njemački i talijan-

ski jezik. Tečajeve su vodili osposobljeni predavači. Posjetitelji tečajeva uplaćivali su tečaj. Tim su bili potaknuti da u ono u što su uložili novac ulože i trud. Nedavno sam Marinku Goleku, sadanjemu glavnom i odgovornom uredniku časopisa Spectrum, pripovijedao o Spectrumovim djelatnostima, među njima i o Tečaju stranih jezika. Rekao je da bi tu djelatnost valjalo oživjeti. Dogodi li se to, vratit će se u gnijezdo jedna ptica koja je odletjela sa stabla što je izraslo iz Spectrumova gorušičina zrna.

Dana 15. listopada 1970. uspostavlja se uredništvo Biblioteke Spectrum. Izdavač je Kršćanska sadašnjost. U nizu Biblioteka Spectrum objavljuju se izvorna i prijevodna, poglavito pedagoška, psihološka i antropološka djela. Prva u nizu je moja knjiga Na putu po bogoslovijama Europe (Zagreb, 1971.). Knjiga o studijskom putu koji sam poduzeo kao rektor Nadbiskupskoga bogoslovnog sjemeništa u Zagrebu. Provjeravao sam „na licu mjesta“ kako pojedine europske bogoslovije, bogoslovska naime sjemeništa, primjenjuju stečevine Drugoga vatikanskog koncila. I to sam stavio u korice spomenute knjige. Pedesetak godina prije ulaska Hrvatske u Europsku uniju!

Spectrum kao časopis ima svoju popratnu biblioteku poput nekih domaćih i svjetskih časopisa koji uz to što su časopisi objavljuju i knjige. Dao sam dva svoja rada Spectrumu da ih tiska u svojoj biblioteci. To je bio spomenuti rukopis Na putu po bogoslovijama Europe, Zagreb, 1971. Na hrptu knjige je pisalo: „I. Golub, Na putu.“ U šali su studenti govorili: „Sve je na putu, pa i golub.“ Daljnji je rukopis knjige

Najprije čovjek, koja je doživjela šest izdanja: Zagreb, 1975., 1983., 1985., 1988., 1994., i prošireno izdanje 2004. Na knjizi je otisnuto: „Biblioteka ‘Spectrum’ 4.“ Spectrumu sam predložio da se prevede i u Spectrumovoj biblioteci objavi knjiga Ignaca Leppa Psihologija prijateljstva, Zagreb, 1993. i knjiga Psihologija ljubavi, Zagreb, 1984. Obje su knjige doživjele ponovljena izdanja.

Ponavljao sam više puta i predlagao ne jedanput, kada već nisam bio (glavni, odnosno odgovorni) urednik, jer se osvrnem na gotovo svaki broj Spectruma pismom, da se izabrani radovi studenata, objavljujani u Spectrumu, tiskaju kao knjiga. Tih radova ima uglavnom dvije vrste: znanstveni radovi (teološki ili granični) i umjetnički radovi (literarni). Svaka bi od tih vrsta bila vrijedna da se skupi u knjigu, osobito stoga što je među radovima objavljenim u prvim brojevima Spectruma bilo i nagrađenih. Već samo kada bi se tiskali radovi nagrađeni od Vijeća Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, a koji su izišli u Spectrumu, bio bi to po mom predmnijevanju lijep svezak. Studenti teologije u Spectrumu objavljuju najčešće svoje književne prvine, prozne i stihovne. Neki od njih će izrasti u plodne pjesnike, neki u uvažene urednike. O 40. godišnjici utemeljenja Spectruma izišla je knjiga Tonuća i praskozorja – Izabrani prozni i poetski tekstovi (Zagreb, 2004.), kao antologija književnih tekstova objavljivanih u Spectrumu. Vanjski sam suradnik Hrvatske književne enciklopedije u Leksikografskom zavodu „Miroslav Krleža“. Kada su mi dali abecedarij Hrvatske književne enciklopedije, da predložim što bi trebalo još u nju ući, a što nije ušlo, predložio sam razne

natuknice, a jedna od njih je natuknica „Spectrum“. Bio sam znatiželjan što će reći uredništvo. Prijedlog je prihvaćen. Spectrum je ušao u Hrvatsku književnu enciklopediju. Obrazložio sam naime da je gotovo svaki broj Spectruma imao i književne prinose. Zanimanje za umjetnost što se očituje u Spectrumu mi je tim draže što, premda osobno nisam ni prorok ni proročki sin, držim da je budućnost teologije u pomicanju granica prema esteticima. Evangelizacija je u prvim razdobljima kršćanstva stupala u razgovor poglavito s logikom i etikom, stajala je na prag logike i etike. Ne ostavljajući i ne zapostavljajući te pragova, da se naime stane s Evanđeljem na prag logike pa se prikazuje evanđeoska poruka kao istinita i na prag etike pa se evanđeoska poruka pokazuje kao dobra, danas je vrijeme da se stane i na prag estetike i da se evanđeosku poruku prikazuje napose kao lijepu. Sluh za lijepo prisutan u Spectrumu jako me raduje, osobito što vidim kako su se pojedini nekadašnji „spektrumaši“ razvili u književnike. Ja sam kao vanjski suradnik Hrvatske književne enciklopedije sve njih, odnosno svakoga od njih predložio da ga se unese poimence u Hrvatsku književnu enciklopediju.

Gledao sam mlade ljude, studente, pune snage. Nalikovali su mi onim radnicima iz Evanđelja koji stoje pa ih gospodar vinograda pita što stoje besposleni, a oni odgovore: „Jer nas nitko nije najmio.“ Bogoslovi ovi nisu stajali besposleni, no njihova mladenačka snaga mogla je obuhvatiti još nešto posla. Kojim su žarom i zanosom radili u svim razgranatim Spectrumovim djelatnostima!

Sjećam se i svoje majke koja mi je rekla: „Ti bi celomu selu našel posla.“ Uočavao sam za što je tko nadaren i u to ga uključivao. A darovi su različiti. Svoje prve profesorske godine ugradio sam u temelje i rast Spectruma i njegovih djelatnosti zahvaljujući suradljivosti studenata. Ne žalim. Pače, ponosim se. Sve moje vrijeme, izuzevši spremanje predavanja, odlazilo je na Spectrum. Smatrao sam da Spectrumu, u vrijeme kada su se postavljali temelji, treba posvetiti sve vrijeme. Sastajali smo se svakoga tjedna. I to svakoga tjedna održavao se odijeljeno sastanak časopisa Spectrum, sastanak Hrvatske kršćanske bibliografije, sastanak Bogoslovske tribine i sastanak Tečajeva stranih jezika. Riječ koju sam na svakom od tih sastanaka kao „pripjev“ rasprava kazivao bila je: „Konkretno.“

O Spectrumu – govorim u intervjuu o 10. godišnjici časopisa Časopis – to su ljudi, objavljenom u časopisu Spectrum 11 (1977), br. 1, str. 37–40 i u intervjuu Ivan Golub, utemeljitelj prije 40 godina, objavljenom u Spectrumu 40 (2008) br. 1–2, str. 156–168. Spectrum obilježava sada 50. godišnjicu utemeljenja.

Izražavam udivljenje naraštajima mladih ljudi, studenata, koji se mijenjaju od onoga prvog naraštaja pa sve do današnjega. I uvijek osjećam osobito poćitanje prema svakom naraštaju tijekom ovih 50 Spectrumovih godina. Bilo je vjetrovitih i jako burnih razdoblja koja su mogla Spectrum pomesti, međutim nije se to dogodilo.

U počecima Spectruma, u vremenu kada je Spectrum bio nježna biljka, bilo mi je jasno da kao profesor i predavač trebam biti dobrano unutra i zaštititi to nježno biće da ne postrada. Prvim glavnim urednikom studentom bogoslovije je

1968. postao Ivan Petrović. Ja sam bio odgovorni urednik do 1971. Nastojao sam vezati tada Spectrum uz stabilnu instituciju, a to je Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu. Fakultetsko je vijeće odredilo jednoga profesora kao vezu između studenata i Vijeća, sačinjen je Statut i Pravilnik Spectruma. Uspostavljena je Statutom skupština. A Skupština je skup. Na koji su pozvani svi studenti, naravno. Ali držim da je bilo mudro urediti da riječ imaju oni koji se na Skupštinu odazovu jer inače Spectrum ne bi mogao djelovati. Odlučuju oni koji su došli na Skupštinu. Nekada je to bio veći broj, nekada manji. Statutarno je to sretno postavljeno radi djelotvornosti/funkcioniranja.

Uzdržavanje Spectruma i njegovih djelatnosti prolazilo je mijene kroz mijene vremena. Nepromjenjiva je bila u svim vremenima pretplata kao izvor uzdržavanja. U početcima se pribjegavalo uz pretplatu i traženju potpore: praesta quaesumus. Ima jedna stara prokušana metoda, prastara tamo od rimskih vremena, a to je mecenatstvo. Danas su to preobličili i zovu sponzorstvo. Spectrum se na svojim početcima uglavnom oslanjao na pretplate, poglavito svećenika. A tražilo se je i izravnu pripomoć. Ponajprije se tražilo kanonike Prvostolnoga kaptola zagrebačkoga, pa i prebendare da daju nešto za časopis. Jednostavno se išlo od vrata do vrata, ponijelo jedan broj, dalo ga se i zamolilo za novčanu pomoć. Kako se radilo o mladim ljudima, koji hoće imati svoj časopis, Bogoslovsku tribinu, oni na čija su vrata pokucali uvijek bi razriješili kesu i dali svoj doprinos. Razmišljanje da treba mlade ljude poduprijeti uvijek je prevladavalo. Zatim, kada su se u siječnju održavali svećenički teološko-pastoralni tečajevi, nakon blagoslova

kuća kada župnici nisu u oskudici („Imaju novaca kao pas buha“, netko reče u šali), spektrumaši su se dovinjavali kako dobiti od njih novčanu potporu za časopis. Sjećam se duhovitih natpisa i šala: „Kupite Spectrum, ne morate čitati.“ Živo su bili založeni i studenti bogoslovi Mađari kao Lajos Solymosi, Janos Penzes (sadašnji biskup subotički). Pozivalo se svećenike da se pretplate na Spectrum. I oni su to rado činili, što iz zanimanja za sadržaj časopisa, da vide što mladi misle, što iz plemenitosti, da podupru studente bogoslove u njihovu pothvatu. Poslije se to promijenilo.

Držim da ne bi trebalo posve napustiti ove stare i prokušane mecenatske metode. Nekada su ljudi sretni da mogu nešto dobro poduprijeti, ali nitko od njih to ne traži. Neki imaju otkuda pripomoći, a nisu traženi. Treba se domisliti na koja vrata pokucati. Uredništvo Spectruma je, kada je zagustilo, kucalo na vrata nakladnika Kršćanska sadašnjost i Glas Koncila.

Spectrum sa svojim djelatnostima putuje kroz vrijeme ravno 50 godina. U hodu se utiskuje trag. Najdublji trag ostavlja Spectrum u čitateljima, djelatnicima, u ljudima. Postoji i pisani trag. To su, naravno, objavljivani brojevi časopisa Spectrum, knjige Biblioteke Spectrum. To je arhiv s ispravama, zapisnicima, dopisima, pismima, otpisima, rukopisima... No to je i poseban pisani, rukom pisani trag – kronika.

Svakom naraštaju Spectruma, svakomu glavnom uredniku govorio bih: „Vodite kroniku Spectruma!“ Nekada bi im dao u ruke prazan svezak za pisanje kronike. I svaka je Spectrumova djelatnost imala svoju kroniku: Bibliografija, Tribina... U tim kronikama se danas može dokumentirano vidjeti kako je

urednik Spectruma bio Ivan Miklenić, danas urednik Glasa Koncila, kako je Tribinu vodio Nedjeljko Pintarić, kasnije direktor Glasa Koncila, i da ne nabrajam sadašnje profesore Đuru Zalara, pomoćnoga urednika, Nikolu Hohnjeca, bibliografa, Antona Tamaruta, člana uredništva, danas delegata Vijeća Katoličkoga bogoslovnog fakulteta za Spectrum, biskupa Vladu Košića, voditelja Bibliografije...

Što je kronika? Kronika se razlikuje od arhiva. Arhiv donosi dokumente proizišle iz djelatnosti ustanove. A kroniku pak piše urednik časopisa, odnosno voditelj djelatnosti onako kako je vidi, onako kao što bi pisao osobni dnevnik. Kao urednik unosi u kroniku pojedinošti, što se događalo, kakvo je bilo ozračje, što se po hodnicima pripovijedalo, kakve su se, recimo, događale spletke ili podmetanja, kako je bio primljen kada se pojavio novi broj Spectruma, kakvi su odjeci na održanu tribinu... Kroničar donosi vlastita promišljanja: što misli u časovima umora, kako mu sve skupa dodija i kako bi bacio k jarcu sve skupa, bilježi časove ushita. Dok je pismohrana – arhiv objektivan zapis, kronika je subjektivan. Kronika je kao i arhiv dragocjen izvor za ono što bi trebalo napraviti, a to je povijest Spectruma. O Zboru duhovne mladeži zagrebačke napisao je, koliko se sjećam, povijest profesor crkvene povijesti Josip Butorac. O Spectrumu je napravljen jedan diplomski rad na Katoličkomu bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Načinila ga je č. s. Angelika Bošnjak pod vodstvom red. prof. dr. Antuna Ivandije, profesora povijesti Crkve. Možda bi rad trebalo objaviti.

Kronika se rado čita jer bilježi i ozračje događanja, ono što nam arhivski dokumenti sami ne mogu dočarati. Sjećam

se uređivanja raznih brojeva Spectruma, kao i priloga koje nakon sjednica i rasprava nismo objavili. Ako bismo ih objavili, riskirali bismo da Spectrum bude ukinut. Zaključili smo da je važnije sačuvati Spectrum, nego „ispaliti“ članak koji će onda sve razoriti i doći će do eksplozije.

Vrijedilo bi držim u pojedinim brojevima Spectruma donositi izvatke iz kronike pojedinih razdoblja, odnosno načiniti knjigu izvoda iz kronike. Na kraju moglo bi se objaviti cijelu kroniku tijekom pedeset godina. Bilo bi to zanimljivo i vrijedno svjedočanstvo o prijemu Drugoga vatikanskog Koncila kod mladih naraštaja u Hrvatskoj. Objavljena je tako drevna Kronika Franjevačkoga samostana Broda na Savi (1995.).

Kronika se piše na jednoj stranici zato da tinta ne bi pregrizla papir, a i zato što se čovjek uvijek nečega prisjeti pa onda ima priliku da to pribilježi na čistoj neispisanoj stranici. Kronika se ne piše retrospektivno, nego kurentno, odmah u vrijeme događanja. Znači, onoga dana kada se ima nešto zapisati, to se zapiše. Samo tako zapis nosi biljeg doživljenosti, doista ocrtava ozračje zbivanja i pripomaže da se odčita čas. Ako se piše retrospektivno, unazad, zapis donosi samo obrise i nema onu svježinu koju pruža neposredno bilježenje.

Ponosan sam i radostan što sam, ima tome 50 lijepih ljeta, utemeljio Spectrum. Posijao gorušičino zrno. Sjeme je palo na plodno tlo. Gorušičino zrno izraslo je u stablo Spectruma. Na njemu se gnijezde kao ptice djelatnosti Spectruma: časopis, Bogoslovska tribina, Hrvatska kršćanska bibliografija, Tečaj stranih jezika. Zadovoljan sam što sam svoje snage i vrijeme po povratku sa studija iz Rima, kao mladi profesor i skro-

mni lučonoša duha Drugoga vatikanskog koncila, posvetio Spectrumu, zapravo ondašnjim naraštajima studenata teologije, budućim lučonošama Koncila. Izričem udivljenje prema prvom naraštaju spektrumaša i prema svim susljednim naraštajima. Čestitam svim urednicima, sadašnjemu vrlo uredniku Marinku Goleku i čitavu uredništvu, i svim voditeljima Spectrumovih djelatnosti. Svima koji su se ugradili u Spectrum.

Spectrumu je pedeset godina. Zrele godine. Spectrumu želim još mnogo ljeta. Milost je i radost sijaču vidjeti zrno izraslo u stablo. Meni je dana milost da 50 godina kako sam posijao sjemenku Spectruma vidim kako je izrasla u stablo na kojem se gnijezde ptice. Bogu hvala.

U Zagrebu 11. listopada 2014.
Sv. Ivan XXIII. Pedeset i druga godišnjica otvaranja Drugoga vatikanskog koncila.

BESKRAJNOME

Mislim... razmišljam...
zaključujem... šutim...
Trudim se spoznati nespoznatljivo i
dohvatiti nedohvatljivo...
padam...ne uspijevam...
Moje misli zastaju na pola puta između
onoga budućega i onoga prošloga.
Kao da sam zarobljen negdje u mreži
spletenoj od onoga što je prošlo
- i više neće doći –
i onoga što tek dolazi
- i treba biti dočekano - .
Hvatam se stoga u koštac
s onim „sada“. Ovaj čas!
Mislim... razmišljam... zaključujem...
šutim...
Darovan mi je ovaj čas!
I ne samo čas, baš ovaj;
darovano mi je ono što je prošlo
- i više neće doći –
i ono što tek dolazi
- i treba biti dočekano.
Kome da onda zahvalim kada ne mogu
spoznati nespoznatljivo,
kada ne mogu vidjeti sakriveno.
I dok razmišljam – padam.
No srce koje vjeruje me progoni!
Zato se dižem, a onda opet mislim...
razmišljam... zaključujem...šutim...
zahvaljujem...
Hvala Ti Beskrajni što u tišini kraljuješ!

Kristijan Tušek